

Кришевич О.В.

професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Власність як об'єкт кримінально-правової охорони злочину шахрайство

Кримінально-правовий захист власності – одна з конституційних гарантій права власності. Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою. Ще Джон Локк свого часу звернув увагу на важливість захисту права власності, дослідивши сутність громадянського стану взаємодії людей через обґрунтування ним права приватної власності, що сьогодні вважається фундаментальним принципом формування демократичної правової держави. Інститути речового права, відомі ще у Давньому Римі, нині актуалізовані в українській цивілістиці. Римські юристи речове право уявляли як юридичний зв'язок особи з річчю – *iugainre* (право на річ). Так, Й. Покровський (1868–1920 рр.) у підручнику «История римского права» пише: «будь-яке речове право становить деякий безпосередній юридичний зв'язок особи з річчю – *iusingrem*: річ належить цій особі, і всі інші члени суспільства зобов'язані визнавати цей зв'язок належності й не порушувати його своїми діями. Внаслідок цього будь-яке речове право має характер абсолютного в тому розумінні, що воно адресовано до всіх і у випадку порушення захищатиметься від усіх. До чиїх рук моя річ не потрапила б, я її можу зажадати собі на тій тільки підставі, що вона моя, надана мені правопорядком». Науково-технічний прогрес, конкурентність, споживчий попит і підприємницька пропозиція детермінують усе більше появу ринку неречових благ, нових послуг, робіт. Товаром стають природні ресурси, цінні папери, енергія, інформація, об'єкти інтелектуальної власності тощо. Проте злочини противласності в національному кримінальному законодавстві традиційно пов'язуються з речовими благами, і кримінальна відповідальність, як правило, передбачається за посягання на об'єкт власності з приводу належності речей суб'єктові права такої власності. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони є складним явищем, сутність якого пов'язана з багатьма зовнішніми і внутрішніми чинниками, найбільш визначальні з яких характеризують: а) стан розвитку суспільства й держави; б) стан розвитку виробничих відносин та засобів виробництва; в) правовий і соціальний статус власності в державному та суспільному житті; г) її роль і місце в політичних, економічних і соціальних перетвореннях; ґ) вплив суспільства на державно-політичні процеси в країні. Термін «власність» має декілька тлумачень. У повсякденному життєвому значенні під ним розуміється будь-яке майно, скарб, пожитки, речі, що належать громадянину, групі громадян, організації, державі. Походить це слово від російського «собственность»: *собъ* (рос.) – це все своє, майно, пожитки, багатство, а також моральні, духовні й усі особисті речі й особливості людини. Вважається, що у правовий обіг термін «власність» увійшов завдяки Катерині II, зокрема через її укази. Власність у структурі кримінального права має розумітися так, щоб наслідки від посягань на неї могли бути оцінені за характером впливу на цілісне становище потерпілого, а не лише на майнову масу товару обігу в його економічній оцінці. Під злочинним порушенням права власності розуміти вплив на умови його фізичного вираження, що тягне за собою зміну місце знаходження майна безвідносно до простору, часу і волі власника, або позбавлення власника можливості знаходитися в просторі свого майна безвідносно до чужого часу і чужої волі, а не обмеження прав володіння, користування і розпорядження. Власність – це насамперед сукупність відносин, що забезпечують спосіб привласнення різних речей, можливість отримання вигоди від користування ними, характер реалізації певних інтересів; будучи економіко-правовим поняттям, воно має економічний і правовий складники. Об'єктом посягання цієї категорії злочинів називаємо право власності як право володіння, користування та розпорядження. Розрізняють поняття власності та права власності. Власність як поняття вживають у декількох розуміннях. В економічному розумінні власність – це відносини щодо присвоєння матеріальних благ. У правовому розумінні власність – це право володіння, користування та розпорядження об'єктом власності. Власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном та захисту від будь-якого порушення цих прав. Власність пов'язана з відношенням до певних речей як до своїх. Право власності є абсолютним, тому кожен зобов'язаний поважати відносини власності та ставитися до не своїх предметів власності як до чужих. Відповідно до ст. 316 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. У статті 179 ЦК України охарактеризовано речі як предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. До речей згідно зі ст. 180 ЦК України потрібно зачислити і тварин як особливий об'єкт цивільних прав. Речі – поняття складне, яке охоплює продукцію, плоди, доходи, складні, споживні та неспоживні речі тощо. Поняття «річ» потрібно відрізнити від поняття «майно». Відповідно до ст. 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Під чужим варто розуміти майно, яке не знаходиться в приватній (індивідуальній) власності особи. Власність – багатоаспектне поняття, яке охоплює не лише власність на матеріальні предмети, але й власність на результати творчої діяльності людини – інтелектуальну власність. На наш погляд, економічні відносини власності разом із правомочностями (юридичним змістом власності) і є суспільними відносинами власності.

Власність – це сукупність суспільних відносин, які визначають спосіб привласнення різних речей, можливість отримання вигоди від користування ними, характер реалізації певних інтересів. Такі відносини як явище за своєю сутністю (походженням, властивостями) є економічними. Відповідне поняття власності, за допомогою якого нам стає відоме це явище, має дві сторони – об'єктивну (визначає її економічний зміст) і суб'єктивну (свідомо формується людьми для їх потреб). Власність охоплює сукупність відносин між людьми. Їх можливості щодо речей, які трапляються у природі, певною мірою обмежені. У статті 2 Закону України «Про власність» право власності тлумачиться як урегульовані законодавством суспільні відносини щодо володіння, користування й розпорядження майном. Цей Закон указував, що власність в Україні може бути в приватній, колективній і державній формах. У статті 143 Конституції України цей перелік доповнюється новою формою власності – комунальною. У нормі прямої дії (ст. 41 Основного Закону) проголошується, що кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю,

результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права. Воно є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише в порядку, встановленому законом, і за умови попереднього й повного відшкодування їх вартості. Конкретизується право власності й у ст. 316 ЦК України. Ним визнається право особи на річ (майно), яке вона реалізує відповідно до закону за своєю волею незалежно від волі інших. При цьому під річчю мається на увазі предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки (ст. 179 ЦК України).

Список використаних джерел

1. Бочкарев С. А. Уголовно-правовая охрана собственности: теоретико-инструментальный анализ: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / С. А. Бочкарев. – М., 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hse.ru/data/2010/11/25/120205>.
2. Шульга А. В. Объект и предмет преступлений, посягающих на собственность в условиях рыночных отношений и информационного общества. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://famous-scientists.ru/list/935>
3. Кундеус В. Г. Об'єктивні ознаки викрадення майна у злочинах проти власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhn